

٢٩٧، ٢١٨
الف ٣٢١

تأسست وقفٌ ١٤٢٠ هـ

مِسْجِدُهُ مَسْجِدُ شَيْخِ الْمُحَاجِفِيِّ
إِنَّمَا يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ
إِنَّمَا يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ
إِنَّمَا يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ

الْمُؤْمِنُونَ

١٥٩.

فِي الْمُؤْمِنِينَ

تأليف

الشَّيْخِ هَادِيِّ النَّجَفِيِّ

مُؤسَسَةُ الشَّيْخِ الرَّاسِلِيِّ

الثَّابِةُ لِجَمَاعَةِ الْمُدْرِسَةِ بِقِيمِ المَقْبِسَةِ

تقديم

بِقَلْمَنْ

آية الله الحاج الشيخ
مهدى مجد الاسلام النجفى

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسول الله محمد المصطفى وآلته
الامجاد.

قال الله تعالى في سورة الحجرات: ﴿ قالت الاعراب امنا قل لم تؤمنوا ولكن
قولوا أسلمنا ولما يدخل الایمان في قلوبكم وان تُطِيعوا الله ورسوله لا يلتكم من
اعمالكم شيئاً إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾.

هذه الآية الشريفة وان نزلت بإجماع من المفسرين في قوم من بني اسد اتوا
النبي ﷺ في سنة جدبة واظهروا الاسلام ولم يكونوا مؤمنين في السر، إنما
كانوا يتطلبون الصدقة وكانوا يقولون له ﷺ: اتيناك بالاثقال والعيال ولم نقاتلك
كما قاتلك بنو فلان، يريدون الصدقة ويمنون.^(١).

وعن ابن عباس رضي الله عنهمما أن نقرأ من بني اسد قدموا المدينة في سنة

(١) ان شئت راجع في هذا المجال إلى تفاسير الخاصة نحو مجمع البيان ٢ / ذيل الآية الشريفة
من الطبع الحجري والصافي / ٦٣٠ من الطبع الحجري وكنز الدقائق ٩ / ٦١٨ ومنهج
الصادقين ٨ / ٤٣١ والى تفاسير العامة نحو: الكشاف ٤ / ٣٧٧ والبيضاوي ٤٠٧ من الطبع
الحجرى وتفسير الفخر الرازى ٢٨ / ١٤٠.

..... أَلْفُ حَدِيثِ فِي الْمُؤْمِنِ

جَدْبَةً فَاظْهَرُوا الشَّهادَةَ وَأَفْسَدُوا طَرَقَ الْمَدِينَةَ بِالْعَذْرَاتِ وَأَغْلَوْا أَسْعَارَهَا وَهُمْ يَغْدُونَ وَيَرْحُونَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَقُولُونَ: أَتَتَكُمُ الْعَرَبُ بِأَنْفُسِهَا عَلَى ظَهُورِ رُواحِلِهَا وَجَئْنَاكُمْ بِالْأَثْقَالِ وَالْذَّرَارِيِّ يَرِيدُونَ الصَّدَقَةَ وَيَمْنُونَ عَلَيْهِ فَنَزَلتَ (١).

وَلَكُنْ يَظْهُرُ مِنَ الْآيَةِ الشَّرِيفَةِ الْفَرْقُ بَيْنَ الْإِسْلَامِ وَالْإِيمَانِ، وَإِنَّ الْإِسْلَامَ هُوَ اقْرَارٌ بِالشَّهادَتَيْنِ:

الْأُولَى: الشَّهادَةُ بِالْتَّوْحِيدِ.

الثَّانِيَةُ: الشَّهادَةُ بِالرَّسَالَةِ وَنَبِيِّنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

وَلِهَذَا إِلَاسِلَامُ آثارٌ وَاحْكَامٌ: مِنْهَا: حَرَمةُ دَمٍ مَنْ نَطَقَ بِهِ وَاحْتِرَامُ مَالِهِ وَطَهَارَتِهِ وَجُوازُ تَنَكِّاهِ وَحَلْيَةِ ذِيْحَتِهِ وَجَرِيِّ التَّوَارِثِ فِي حَقِّهِ وَوُجُوبُ تَجْهِيزِهِ إِنْ مَاتَ . وَالإِسْلَامُ تَمَّ بِالْاقْرَارِ فَهُوَ مِنْ عَمَلِ الْلِّسَانِ وَهُوَ مِنَ الْجَوَارِحِ . وَأَمَّا الإِيمَانُ وَهُوَ التَّصْدِيقُ وَعَقْدُ الْقَلْبِ وَالاعْتِقَادُ الرَّاسِخُ عَلَى هَاتِيْنِ الشَّهادَتَيْنِ وَغَيْرِهِمَا مِنَ الْعَقَائِدِ الدِّينِيَّةِ إِلَاسِلَامِيَّةِ، فَالإِيمَانُ مِنْ عَمَلِ الْقَلْبِ وَهُوَ مِنَ الْجَوَارِحِ (٢).

وَلَذَا رُوِيَ أَنَّسُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِلَاسِلَامٌ عَلَانِيَّةٌ وَالإِيمَانُ فِي الْقَلْبِ وَأَشَارَ إِلَى صَدْرِهِ (٣).

وَعَلَى هَذَا يُمْكِنُ أَنْ يَكُونَ الْمُسْلِمُ فِي شَكٍ وَرِيبٍ فِي بَعْضِ مَعْقَدَاتِهِ وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ يَقِينٌ فِي ذَلِكَ فَالنِّسْبَةُ بَيْنَهُمَا عُومٌ وَخَصْوَصٌ مُطْلَقٌ، كُلُّ مُؤْمِنٍ مُسْلِمٌ وَلَا يَكُونُ كُلُّ مُسْلِمٍ مُؤْمِنًا.

وَبِهَذَا الْمَعْنَى وَرَدَتْ عَدَةُ مِنَ الرَّوَايَاتِ وَإِلَيْكَ نَصُ خَمْسَةٌ مِنْ صَحَاحِهَا:

(١) الكشاف ٤/٣٧٧.

(٢) ولتفصيل تعريف الإيمان راجع إلى تفسير مجد البيان في تفسير القرآن / ٤٠٥ للعلامة الجد قيسري.

(٣) مجمع البيان ٢ / ذيل الآية الشريفة من سورة الحجرات من الطبع الحجري.

١ - منها: صحيحة جميل بن دراج قال: سألت أبا عبدالله عليه السلام عن قول الله [عز وجل]: «قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولكن قولوا أسلمنا ولما يدخل الإيمان في قلوبكم» فقال لي: ألا ترى أن الإيمان غير الإسلام^(١).

٢ - منها: حسنة أو معتبرة حمران بن اعين عن أبي جعفر عليه السلام قال: سمعته يقول: الإسلام لا يشرك الإيمان والإيمان يشرك الإسلام وهما في القول والفعل يجتمعان كما صارت الكعبة في المسجد والمسجد ليس في الكعبة وكذلك الإيمان يشرك الإسلام والإسلام لا يشرك الإيمان وقد قال الله [عز وجل]: «قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولكن قولوا أسلمنا ولما يدخل الإيمان في قلوبكم» فقول الله أصدق القول. الحديث.^(٢)

٣ - منها: صحيحة سليمان بن خالد عن أبي جعفر عليه السلام قال: قال أبو جعفر عليه السلام : يا سليمان أتدري من المسلم؟ قلت: جعلت فداك أنت أعلم قال: المسلم من سلم المسلمين من يده ولسانه، ثم قال: وتدرى من المؤمن؟ قال: قلت: أنت أعلم، قال: المؤمن من ائمنه المسلمين على أموالهم وأنفسهم والمسلم حرام على المسلم أن يخذله أو يظلمه أو يدفعه دفعه تعنته^(٣)!

أقول: وهذه الصريحة تبين الفرق الماهوي بين المؤمن والمسلم.

٤ - منها: موثقة سماعة قال: قلت لأبي عبدالله عليه السلام: أخبرني عن الإسلام والإيمان أهما مختلفان؟ فقال: إن الإيمان يشارك الإسلام والإسلام لا يشارك الإيمان، فقلت: فصفهما لي فقال: الإسلام شهادة أن لا إله إلا الله والتصديق برسول الله عليه السلام به حقنت الدماء وعليه جرت المناكح والمواريث وعلى ظاهره جماعة الناس والإيمان الهدى وما يثبت في القلوب من صفة الإسلام وما ظهر من

(١) الكافي ٢/٢٤ ح ٣

(٢) الكافي ٢/٢٦ ح ٥

(٣) الكافي ٢/٢٣٣ ح ١٢

..... ألف حديث في المؤمن

العمل [به] والإيمان أرفع من الإسلام بدرجة، إن الإيمان يشارك الإسلام في الظاهر والإسلام لا يشارك الإيمان في الباطن وإن اجتمعا في القول والصفة.^(١)

٥ - ومنها: موثقة أخرى لسماعة قال: سأله عن الإيمان والإسلام قلت له: أفرق بين الإسلام والإيمان؟ قال: فأضرب لك مثلاً قال: قلت: أورد ذلك قال: مثل الإيمان والإسلام مثل الكعبة الحرام من الحرم قد يكون في الحرم ولا يكون في الكعبة ولا يكون في الكعبة حتى يكون في الحرم. وقد يكون مسلماً ولا يكون مؤمناً ولا يكون مؤمناً حتى يكون مسلماً. قال: قلت: فيخرج من الإيمان شيء؟ قال: نعم ، [قلت] فيصيّره إلى ماذا؟ قال: إلى الإسلام أو الكفر.^(٢)

أقول: لا بأس بالإضمار في هذه الموثقة لأنّ مضمرها سمعة بن مهران. هذا. ولكن للإيمان معنى آخر ورد في رواياتنا وهو معرفة هذا الأمر يعني الولاية والإمامية لأمير المؤمنين عليّ بن أبي طالب عليهما السلام وأولاده المعصومين عليهم السلام وهذا الأمر شرط صحة جميع العبادات ومن الضروري عندنا «بطلان العبادة بدون ولایة الائمة عليهم السلام واعتقاد امامتهم» ونقل صاحب الوسائل تحت هذا العنوان عدة من الروايات تبلغ عددها التاسع عشر وقال في ختام بابها: «الأحاديث في ذلك كثيرة جداً»^(٣).

واستدرك عليه صاحب مستدرك الوسائل وجاء بست وستين حديثاً^(٤). ثم جمعهما في جامع أحاديث الشيعة وجاء بست وسبعين حديثاً مع حذف بعضها^(٥).

(١) الكافي ٢٥/٢ ح .١

(٢) الكافي ٢٨/٢ ح .٢

(٣) وسائل الشيعة ١٢٥/١ من طبع آل البيت.

(٤) مستدرك الوسائل ١٤٩/١ من طبع آل البيت.

(٥) جامع أحاديث الشيعة ٤٢٦/١

فيكون الروايات متواترةً أجملًا بل معنىً وإليك نص خمسةٍ من صحاحها:

١ - منها: صحيحة محمد بن مسلم قال: سمعت أبي جعفر عليه السلام يقول: كل من دان الله عز وجل بعبادة يجده فيها نفسه ولا إمام له من الله فسعيه غير مقبول وهو ضالٌّ متغير والله شانئ لأعماله - إلى أن قال - وإن مات على هذه الحال مات ميتة كفر ونفاق، وأعلم يا محمد أنَّ أئمة الجور واتباعهم لمعزولون عن دين الله قد ضلوا وأضلوا فأعمالهم التي يعملونها كرماد اشتدت به الريح في يوم عاصف لا يقدرون مما كسبوا على شيءٍ ذلك هو الضلال البعيد^(١).

٢ - منها: صحيحة زرارة عن أبي جعفر عليه السلام قال: بنى الإسلام على خمسةٍ أشياء على الصلاة والزكاة والحج الصوم والولاية. قال زرارة فقلت: وأي شيءٍ من ذلك أفضل؟ فقال: الولاية أفضل لأنها مفتاحهن والوالي هو الدليل عليهم - إلى أن قال - ذورة الأمر وسنامه ومفتاحه وباب الأشياء ورضي الرحمن، الطاعة للإمام بعد معرفته، أما لو أنَّ رجلاً قام ليه وصام نهاره وتصدق بجميع ماله وحج جميع دهره ولم يعرف ولاية ولِي الله فيواليه، ويكون جميع أعماله بدلاته إليه ما كان له على الله حقٌّ في ثوابه ولا كان من أهل الإيمان.^(٢).

أقول: تقطع صاحب الوسائل هذا الحديث فجعل القطعة الأولى منها في الباب ١ والثانية منها في الباب ٢٩ من أبواب مقدمة العبادات.

٣ - منها: صحيحة عبد الحميد بن أبي العلاء عن أبي عبدالله عليه السلام - في حديث - قال: والله لو أنَّ إيليس سجد لله بعد المعصية والتکبر عمر الدنيا ما نفعه ذلك ولا قيله الله عز وجل، ما لم يسجد لآدم كما أمره الله عز وجل أن يسجد له، وكذلك هذه الأمة العاصية المفتونة بعد نبيها صلوات الله عليه وآله وسلامه وبعد تركهم الإمام الذي نصبه

(١) وسائل الشيعة ١١٨/١ - باب ٢٩ - من أبواب مقدمة العبادات.

(٢) وسائل الشيعة ١٢٣/١ - باب ٢ - ١١٩/١ - ٢.

نبِّئُهُمْ وَلَهُمْ سَكِّنٌ لَهُمْ، فَلَنْ يَقْبَلَ اللَّهُ لَهُمْ عَمَلاً وَلَنْ يَرْفَعَ لَهُمْ حَسَنَةً حَتَّىٰ يَأْتُوا اللَّهُ مِنْ حِيَثُ أَمْرُهُمْ وَيَتَوَلَّوَا الْإِمَامَ الَّذِي أَمْرَوَا بِوَلَايَتِهِ وَيَدْخُلُوا مِنْ الْبَابِ الَّذِي فَتَحَهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ لَهُمْ^(١).

٤ - منها: صحيح جابر عن أبي جعفر عليه السلام - في حديث - قال: من لا يعرف الله وما يعرف الإمام من أهل البيت، فإنما يُعرف ويُعبد غير الله هكذا والله ضلالاً^(٢).

٥ - منها: صحيحة مرازم عن الصادق جعفر بن محمد عليه السلام قال: قال رسول الله صلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ما بال أقوام من أمتي إذا ذكر عندهم إبراهيم وآل إبراهيم إستبشرت قلوبهم وتهلللت وجوههم، وإذا ذكرت وأهل بيتي إسمأزت قلوبهم وكحلت وجوههم، والذي بعثني بالحق نبياً، لو أن رجلاً لقى الله تعالى بعمل سبعيننبياً ثم لم يأت بولاية ولـي الأمر من أهل البيت ما قبل الله منه صرفاً ولا عدلاً^(٣).

أقول: يمكن بالتحليل إرجاع هذا الإيمان بالمعنى الثاني إلى الإيمان بالمعنى الأول كما لا يخفى على أهله ومن الواضح أن الإيمان مقول بالتشكيك بمعنيه. وبالجملة الإيمان في رواياتنا يطلق غالباً بهذا المعنى الثاني والمؤمن هو الذي آمن بالولاية وله مختصات.

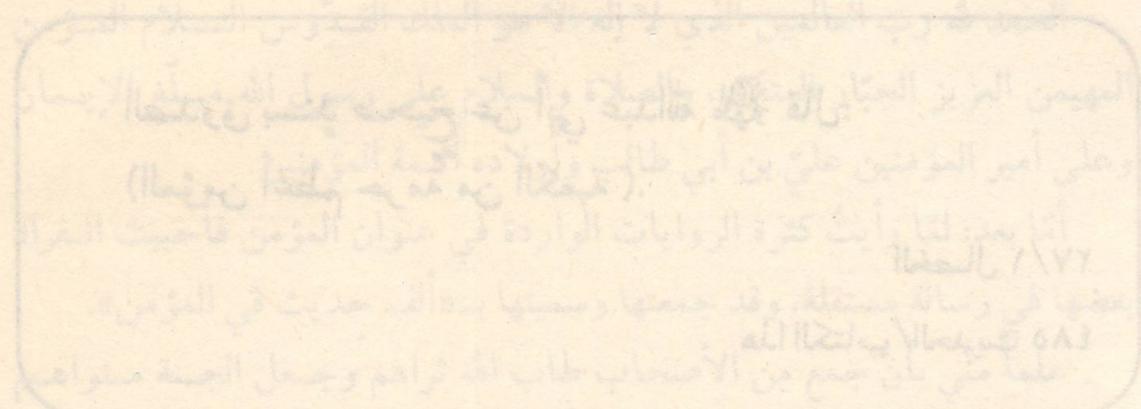
وقد ألف عدة من أصحابنا حول المؤمن ومختصاته ومن أحسن ما صُنف في هذا الموضوع كتاب «ألف حديث في المؤمن» من مؤلفات خير خلف لخير سلف، قرة عيني وولي البار العلامة المحقق والمصنف المكثر حجة إسلام الحاج الشيخ هادي النجفي كان الله له وجعل مستقبل أمره خيراً من ماضيه، فإنه أفاد وأجاد وجاء بما هو فوق ما يراد فلله أجره وعليه دره.

(١) وسائل الشيعة ١١٩/١ ح ٥ . (٢) وسائل الشيعة ١٢٠/١ ح ٦ .

(٣) جامع أحاديث الشيعة ٤٣٨/١ ح ٣٣ .

وقد كتبنا هذه السطور بـالتّماس منه والمرجو أن لا ينساني من صالح دعواته
عند مظان الإجابة حيًّا وميّتاً كما لا أنساه إن شاء الله تعالى.

وقد تمت هذه المقدمة في يوم الثلاثاء العشرين من ثانى الجمادين، يوم
ولادة سيدتنا وموлатنا أم أئمة المؤمنين فاطمة الزهراء سلام الله عليها ورزقنا الله
شفاعتها في الدارين من عام ١٤١٦ في بلدتنا اصفهان صانها الله تعالى عن
الحدثان على يد العبد الحاج الشيخ مهدي مجد الإسلام النجفي والحمد لله أولاً
وآخرًا ظاهرًا وباطنًا.

كتاب مني في حق الموصى به تحرير
١- المسند بن سعيد الأهمي الرازي، من ثقات أصحاب الرضا والصود
والوهبي عليه السلام في كتابه الشهير بالمحروم
٢- المسند بن عيسى بن عبد الله البصري أبو عبد الله عليه كتب صحيفته العجيبة
سيرة الرؤوف والمسند
٣- أبو جعفر محمد بن الحسن بن الصفار الفقيه والخواصي بها عام ١٤٠٠
كتب نهاية المزمن
٤- أحمد بن محمد بن الحسين بن الحسين بن دؤل الشفيعي العروقي عظام
٥- ١٤٣٠ هـ في كتابه المؤمن
ولكن وصل إليك من هذه الكتب كتاب الحسين بن سعيد الأهمي فقط.

تقدیم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

به قلم آیة الله حاج شیخ
مهردی غیاث الدین نجفی^۱

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسول الله محمد المصطفى وآلہ الامجاد.
خداؤند متعال در سوره حجرات می فرماید:
﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ إِمَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلِكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلُ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلْتَعَمُكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾^۲
بادیه نشینان گفتند: ما [از عمق قلب] ایمان آوردم. بگو: ایمان نیاورده اید، بلکه
بگویید: اسلام آورده اید؛ زیرا هنوز ایمان در دل هایتان وارد نشده است. و اگر خدا و
پیامبرش را اطاعت کنید، چیزی از اعمالتان را نمی کاهد؛ زیرا خدا بسیار آمرزنده و مهربان
است.

آیه شریفه به اجماع مفسران در مورد جمعی از طایفه «بنی اسد» نازل
شده که در یکی از سالهای قحطی و خشکسالی وارد مدینه شدند، اظهار اسلام
کرده و شهادتین بر زبان جاری کردند اما قبل از در باطن ایمان نداشتند و صرفاً به
امید گرفتن کمک مالی از پیامبر خدا^{علیه السلام} شهادتین بر زبان جاری کردند، و به
پیامبر^{علیه السلام} گفتند: «طائف عرب بر مرکبها سوار شدند و با تو پیکار کردند، ولی
ما با زن و فرزندان نزد تو آمدیم، و دست به جنگ نزدیم» و از این طریق
می خواستند هم کمک دریافت کنند و هم بر پیامبر^{علیه السلام} منت بگذارند.
ابن عباس گوید: "جمعی از طایفه «بنی اسد» در سالهای قحطی و

۱. شرح حال این رادرم در مقدمه دو کتاب مطبوعش به نامهای: «ادبیات ادب در
صدر اسلام» به زبان فارسی و حواشی «تلخیص المفتاح» به زبان عربی؛ و دو کتاب: قبیله
عالمن دین، ص ۱۵۳-۲۰۸ به زبان فارسی و طریق الوصول إلى أخبار آل الرسول^{علیهم السلام}،
ص ۱۴-۳۰ به زبان عربی، همه به قلم فرزندش مؤلف کتاب حاضر بیینید.
۲. سوره حجرات، آیه ۱۴.

خشکسالی وارد مدینه شدند، اظهار اسلام کردند و چون تعدادشان زیاد بود در شهر شلوغی ایجاد شد به نحوی که کوچه‌ها و راهها از نجاسات و فضولات مرکب‌هایشان پر شده بود و به همین سبب نرخ ارزاق گران شد. آنان پیوسته نزد پیامبر ﷺ رفت و آمد داشتند و می‌گفتند: «طوائف عرب بر مرکب‌ها سوار شدند و با تو پیکار کردند، ولی ما با زن و فرزندان نزد تو آمدیم، و دست به جنگ نزدیم» و از این طریق می‌خواستند هم کمک و صدقه دریافت کنند و هم بر پیامبر ﷺ منت بگذارند. که این آیه نازل شد.

هر چند شأن نزول آیه مذکور شد لکن از متن آیه تفاوت بین «اسلام» و «ایمان» مشخص می‌شود.

اسلام اقرار به دو چیز است:

۱- شهادت و اقرار به توحید و یگانگی خداوند

۲- شهادت و اقرار به نبوت و پیامبری حضرت محمد ﷺ

بر اسلام به این معنا آثار و نتایجی مترتب است که از جمله آنها حرمت جان و مال، حکم به طهارت و جواز ازدواج و حلال بودن ذبیحه، جریان احکام ارث و نیز وجوب تجهیز و رعایت احکام کفن و دفن در مورد اوست.

اسلام با این دو اقرار که عملی زبانی و ظاهریست محقق می‌شود، اما ایمان، تصدیق و باور قلبی و اعتقاد راسخ بر شهادتین و دیگر باورهای دین اسلام، می‌باشد. پس باید گفت: ایمان عملی قلبی و باطنی است.

انس بن مالک از پیامبر خدا ﷺ نقل نمود که می‌فرمود: «اسلام، امری بیرونی است؛ ولی ایمان، در دل است». سپس به سینه خود اشاره نمود.

بنابراین ممکن است که یک مسلمان نسبت به بعضی باورهایش در شک و شببه باشد ولی انسان مؤمن دارای یقین است لذا رابطه این دو، عموم و خصوص مطلق می‌شود؛ یعنی همه مؤمنان، مسلمانند ولی هر مسلمانی لزوماً مؤمن نیست، روایاتی بر این معنا وارد شده که ما به پنج مورد از صحاحش اشاره می‌کنیم.

۱- صحیحة جمیل بن دراج قال: سألت أبا عبد الله عليه السلام عن قول الله عزوجل: «قالَتْ

آلأَعْرَابُ ءَامَنَا ۖ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكُنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلُ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ^۱ ﴿۱﴾ فقال
لي: ألا ترى أن الإيمان غير الإسلام.^۲

صحیحه جمیل بن دراج، گوید: از امام صادق علیه السلام درباره این سخن خداوند علیه السلام: «بادیه نشینان گفتند: ایمان آوردم. بگو: شما ایمان نیاورده اید؛ لیکن بگویید: اسلام آوردم. و هنوز ایمان به دل های شما داخل نشده است» پرسیدم. به من فرمود: آیا نمی بینی که ایمان، غیر از اسلام است؟^۳

۲- حسنة أو معتبرة حمران بن اعين عن أبي جعفر علیه السلام قال: سمعته يقول: الإسلام لا يشرك الإيمان والإيمان يشرك الإسلام وما في القول والفعل يجتمعان كما صارت الكعبة في المسجد والممسجد ليس في الكعبة وكذلك الإيمان يشرك الإسلام والإسلام لا يشرك الإيمان وقد قال الله عز وجل: **﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ ءَامَنَّا ۖ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكُنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلُ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾** ﴿۱﴾ فقول الله أصدق القول... الحديث.^۳

روایت حسنہ یا معتبره حمران بن اعین، از امام باقر علیه السلام که فرمود: اسلام، اشتراک با ایمان ندارد؛ اما ایمان، با اسلام اشتراک دارد و این دو، در گفتار (شهادتین) و کردار، مشترک اند، چنان که کعبه در مسجد [الحرام] است؛ ولی مسجد در کعبه نیست. همینسان، ایمان با اسلام مشترک است؛ ولی اسلام، با ایمان اشتراک ندارد. خداوند علیه السلام فرموده است: «بادیه نشینان گفتند: ما ایمان آوردم. بگو: شما ایمان نیاورده اید؛ لیکن بگویید: ما اسلام آوردم. ایمان هنوز در دل های شما داخل نشده است» و سخن خداوند علیه السلام، راست ترین سخن است... حدیث.

۳- صحیحه سلیمان بن خالد عن أبي جعفر علیه السلام قال: قال أبو جعفر علیه السلام: يا سلیمان

۱. سوره حجرات، آیه ۱۴.

۲. الكافی، ج ۲، ص ۲۴، ح ۳.

۳. الكافی، ج ۲، ص ۲۳۳، ح ۱۲.

أَتَدْرِي مِنَ الْمُسْلِمِ؟ قَالَ: جَعَلْتُ فَدَاكَ أَنْتَ أَعْلَمُ قَالَ: الْمُسْلِمُ مِنْ سَلْمِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ، ثُمَّ قَالَ: وَتَدْرِي مِنَ الْمُؤْمِنِ؟ قَالَ: قَلْتُ: أَنْتَ أَعْلَمُ، قَالَ: الْمُؤْمِنُ مِنْ أَتَّمَنَهُ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ وَالْمُسْلِمُ حَرَامٌ عَلَى الْمُسْلِمِ أَنْ يَخْذُلَهُ أَوْ يَظْلِمَهُ أَوْ يُدْفِعَهُ دَفْعَةً تَعْتَهُ.^۱

صحيحه سليمان بن خالد از امام باقر^{علیه السلام} که فرمود: می دانی مسلمان کیست؟ عرض کرد: قربانت شما بهتر می دانید. فرمود: مسلمان کسی است که مسلمانان از زبان و دست او آسوده و بی گزند باشند و سپس فرمود: می دانی مؤمن کیست؟ عرض کرد: شما داناترید. فرمود: مؤمن کسی است که مسلمانها او را بر مال و جان خود امین دانند، و بر مسلمان حرام است که نسبت به مسلمان دیگر ستم کند یا او را تنها و بی یاور گذارد یا چنان از خود برآند که رنجور شود.

می گوییم: این روایت صحیح تفاوت اساسی بین اسلام و ایمان را بیان می کند.

٤- موثقة سیاعة قال: قلت لأبي عبد الله^{عليه السلام}: أخبرني عن الإسلام والإيمان أهما مختلفان؟ فقال: إن الإيمان يشارك الإسلام والإسلام لا يشارك الإيمان، فقلت: فصفهما لي فقال: الإسلام شهادة أن لا إله إلا الله والتصديق برسول الله^{عليه السلام} به حقت الدماء وعليه جرت المناجح والمواريث وعلى ظاهره جماعة الناس والإيمان المهدى وما يثبت في القلوب من صفة الإسلام وما ظهر من العمل [به] والإيمان أرفع من الإسلام بدرجة، إن الإيمان يشارك الإسلام في الظاهر والإسلام لا يشارك الإيمان في الباطن وإن اجتمعوا في القول والصلة.^۲

موثقه سیاعه، گوید: به امام صادق^{علیه السلام} عرض کرد: آیا اسلام و ایمان دو چیز مختلفند؟ فرمود: ایمان در بردارنده اسلام است، ولی اسلام حاوی ایمان نیست، عرض کرد: توضیح بفرمایید. فرمود: اسلام شهادت به یگانگی خدا و تصدیق رسول خدا^{علیه السلام} است که به سبب آن خونها از ریختن محفوظ ماند و زناشویی و میراث بر آن اجرا گردد و توده مردم طبق ظاهرش رفتار کنند. ولی ایمان هدایت است و آنچه که در دلها از وصف

۱. الكافي، ج ۲، ص ۲۶، ح ۵.

۲. الكافي، ج ۲، ص ۲۵، ح ۱.

اسلام نقش می‌بندد و عمل به آن هویدا می‌گردد، پس ایمان یک درجه از اسلام بالاتر است. ایمان با اسلام ظاهری ملازم است، ولی اسلام با ایمان باطنی ملازم نیست، هر چند آن دو از حیث تعریف و توصیف برابر باشند.

۵- موثقہ اُخرى لساعۃ قال: سأله عن الإيمان والإسلام قلت له: أفرق بين الإسلام والإيمان؟ قال: فأضرب لك مثلاً. قال: قلت: أورد ذلك. قال: مثل الإيمان والإسلام مثل الكعبة الحرام من الحرم قد يكون في الحرم ولا يكون في الكعبة ولا يكون في الكعبة حتى يكون في الحرم، وقد يكون مسلماً ولا يكون مؤمناً ولا يكون مؤمناً حتى يكون مسلماً. قال: قلت: فيخرج من الإيمان شيء؟ قال: نعم [قلت] فيصيّره إلى ماذا؟ قال: إلى الإسلام أو الكفر.^۱

موثقه دیگر س ساعۃ بن مهران، گوید: در مورد ایمان و اسلام از امام علیه السلام پرسیدم و عرض کردم: آیا ایمان و اسلام با هم فرق دارند؟ فرمود: برایت مثالی بزنم؟ عرض کردم بفرمایید. فرمود: مثلاً ایمان به اسلام، همچون کعبه است به حرم. گاهی انسان در حرم هست، ولی در کعبه نیست، اما نمی‌شود در کعبه باشد، مگر اینکه در حرم هم باشد. بنابر این گاهی مسلمان هست ولی مؤمن نیست، اما نمی‌شود مؤمن باشد مگر اینکه مسلمان هم باشد. عرض کردم: چیزی او را از ایمان بیرون می‌برد؟ فرمود آری. عرض کردم: کجا می‌برد؟ فرمود: به سوی اسلام یا کفر.

می‌گوییم: اضمار در روایت به خاطر اینکه از جانب "س ساعۃ بن مهران" است مشکلی بوجود نمی‌آورد و از موثقه‌بودن خارجش نمی‌کند.

از طرف دیگر یادآور می‌شویم که در روایات برای "ایمان" مفهوم دیگری نیز وارد شده و آن معرفت به ولایت و امامت امیرمؤمنان علی علیه السلام و اولاد معصومش می‌باشد که شرط صحت جمیع عبادات است و عبادت بدون پذیرش ولایت ائمه معصومین علیهم السلام و اعتقاد به امامتشان باطل بوده و این در نزد ما از ضروریات شمرده می‌شود. صاحب "وسائل" نوزده روایت تحت همین عنوان نقل می‌کند و در پایان

آن می فرماید: «احادیث در این باره به طور جدّ فراوان است».^۱

و صاحب «مستدرک» آنها را به شصت و شش حدیث می رساند.^۲

سپس صاحب «جامع أحاديث الشيعة» این احادیث را البته با حذف تعدادی، به هفتاد و شش حدیث می رساند.^۳

نتیجه اینکه این روایات برای ما تواتری اجمالی بلکه تواتری معنوی به ارمنان می آورد و به عنوان نمونه متن پنج مورد از صحاحش را ذکر می کنیم:

۱- صحیحه محمد بن مسلم قال: سمعت أبي جعفر^{العلیہ السلام} يقول: كُلَّ مَنْ دَانَ اللَّهَ بِكُلِّ عِبَادَةٍ

يَجْهَدُ فِيهَا نَفْسَهُ وَلَا إِمَامٌ لَهُ مِنَ اللَّهِ فَسِعْيَهُ غَيْرُ مَقْبُولٍ وَهُوَ ضَالٌّ مَتْحِيرٌ وَاللَّهُ شَانِعٌ لِأَعْمَالِهِ - إِلَى
أَنْ قَالَ - وَإِنْ مَاتَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ مَاتَ مِيتَةً كُفْرًا وَنَفَاقًا، وَاعْلَمُ يَا مُحَمَّدٌ أَنَّ أَئُمَّةَ الْجُورِ
وَاتَّبَاعُهُمْ لَمَعْزُولُونَ عَنِ الدِّينِ لَهُمْ قَدْ ضَلَّوْا وَأَضْلَلُوا فَأَعْمَلُهُمُ الَّتِي يَعْمَلُونَهَا كَرْمًا دَاهِدًا
الرِّيحُ فِي يَوْمِ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مَمَّا كَسْبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكُمْ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ.^۴

صحیحه محمد بن مسلم، گوید: از امام باقر^{العلیہ السلام} شنیدم که فرمود: هر که خود را در عبادت خداوند^{الله} به رنج و زحمت افکند، اما [برای خود] امامی از جانب خدا نداشته باشد، کوشش او پذیرفته نمی شود، و گمراه و سرگشته است و خداوند از کارهای او نفرت دارد... و چنانچه با این حال بمیرد، مرگش با حالت کفر و نفاق می باشد، ای محمد بن مسلم! پیشوایان ستم و پیروان آنها از دین خدا و از حق به دورند. کردارهایشان به خاکستری می ماند که بادی تند در روزی طوفانی بر آن بوزد: از آنچه به دست آورده‌اند هیچ [بهراهای] نمی توانند برد. این است همان گمراهی دور و دراز.

۲- صحیحه زراره عن أبي جعفر^{العلیہ السلام} قال: بَنِي الإِسْلَامِ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءِ عَلَى الصَّلَاةِ
وَالزَّكَاةِ وَالْحِجَّةِ وَالصُّومِ وَالوِلَايَةِ، قَالَ زَرَارَةُ فَقِلْتُ: وَأَيِّ شَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: الْوِلَايَةُ

۱. وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۱۲۵، چاپ آل البيت.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۱۴۹، چاپ آل البيت.

۳. جامع أحاديث الشيعة، ج ۱، ص ۴۲۶.

۴. وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۱۱۸، ح ۱، باب ۲۹ از ابواب مقدمة العبادات.

أفضل لائئها مفتاحهنّ والوالی هو الدليل عليهنّ - إلى أن قال - ذورة الأمر وسنامه ومفتاحه وباب الأشياء ورضي الرحمن الطاعة للإمام بعد معرفته، أما لو أنّ رجلاً قام ليله وصام نهاره وتصدق بجميع ماله وحجّ جميع دهره ولم يعرف ولاية ولی الله فيوالیه، ويكون جميع أعماله بدلاته إليه ما كان له على الله حقّ في ثوابه ولا كان من أهل الإيمان.^١

صحیحه زراره، از امام باقر^ع که فرمود: اسلام بر پنج چیز استوار است: نماز، زکات، حج، روزه و ولایت. زراره می‌گوید: پرسیدم: از میان آنها کدام برتر است؟ فرمود: ولایت برتر است؛ زیرا ولایت کلید آنهاست و صاحب ولایت، راهنمای سوی آنها می‌باشد. بالاترین جایگاه دین و قله بلند آن و کلید آن و باب فهم هر چیز و رضای خدا، همانا اطاعت امام است پس از شناختن او. اگر شخصی شب‌زنده‌داری کند و روزش را روزه بگیرد و تمام مالش را صدقه دهد و تمام روزگارش را حج بگذارند، ولی ولایت ولی خدا را نشناسد که او را دوست داشته و اولی به تصرفش بداند و تمام اعمالش به راهنمایی آن امام به سوی خدا باشد، حتی درخواست پاداش از خداوند را ندارد و از اهل ایمان شمرده نمی‌شود.

می‌گوییم: البته صاحب وسائل حدیث را تقطیع نموده و قطعه اول آن را در باب اول و قطعه دوم آن را در باب ۲۹ از ایواب مقدمه عبادات قرار داده است.

٣- صحیحة عبد الحمید بن أبي العلاء عن أبي عبد الله^ع - في حدیث - قال: والله لو أن إبليس سجد لله بعد المعصية والتکبر عمر الدنيا ما نفعه ذلك ولا قبّله الله^ع، ما لم يسجد لأدم كما أمره الله^ع أن يسجد له، وكذلك هذه الأمة العاصية المفتونة بعد نبيها^{صلوات الله عليه} وبعد تركهم الإمام الذي نصبه نبيهم^{صلوات الله عليه} لهم، فلن يقبل الله لهم عملاً ولن يرفع لهم حسنة حتى يأتوا الله من حيث أمرهم ويتلّوا الإمام الذي أمروا بولايته ويدخلوا من الباب الذي فتحه الله^ع رسوله لهم.^٢

١. وسائل الشيعة، ج ١، ص ١٣، ح ٢ و ج ١، ص ١١٩، ح ٢.

٢. وسائل الشيعة، ج ١، ص ١١٩، ح ٥.

صحیحه عبدالحمید بن ابوالعلاء؛ از امام صادق^{علیه السلام} که فرمود: ... می‌گوید: به خدا سوگند! اگر شیطان پس از آن نافرمانی و تکبیری که کرده به اندازه عمر دنیا برای خداوند سجده کند سودی برایش نخواهد داشت و خداوند نخواهد پذیرفت مگر اینکه طبق دستور الهی در برابر آدم سجده کند. همین‌گونه است این امت گنهکاری که پس از پیامبر دچار آزمایش شدند و امامی که پیامبرشان برای آنها گمارده بود را کردند. پس خداوند تبارک و تعالی عملی از آنها را نپذیرد و حسن‌های از آنها را بالا نبرد تا از همان راهی به درگاهش روند که او مقرر کرده، و از همان امامی پیروی کنند که به پیروی از او مأمور شده‌اند، و از همان دری که خدا و پیامبر به روی آنها گشوده‌اند درآیند.

۴- صحیحه جابر عن أبي جعفر^{علیه السلام}- فی حدیث - قال: من لا یعرف الله وما یعرف الإمام منا أهل البيت، فلأنّها یعرف ویعبد غير الله هكذا والله ضلالاً.^۱

صحیحه جابر از امام باقر^{علیه السلام} که فرمود: ... کسی که خداوند^{علیه السلام} و امام از ما اهل بیت را نشناسد غیر خدا را شناخته و عبادت کرده، به خدا سوگند در این صورت گمراه است.

۵- صحیحه مرازم عن الصادق جعفر بن محمد^{علیه السلام} قال: قال رسول الله^{علیه السلام}: ما بال اقوام مِنْ أُمّتي إِذَا ذَكَرْ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ إِبْرَاهِيمَ إِسْتَبْشِرُتْ قُلُوبُهُمْ وَتَهَلَّتْ وُجُوهُهُمْ، وَإِذَا ذَكَرْتَ وَأَهْلَ بَيْتِي إِشْمَأْزَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَحَلتْ وُجُوهُهُمْ، وَالَّذِي بَعْثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَوْ أَنَّ رَجُلًا لَقَى اللَّهُ بِعَمَلِ سَبْعِينَ نَبِيًّا ثُمَّ لَمْ يَأْتِ بِوْلَاهِ وَلِي الْأَمْرُ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ مَا قَبْلَهُ مِنْهُ صِرْفًا وَلَا عَدْلًا.^۲

صحیحه مرازم از امام صادق^{علیه السلام} روایت کند که پیامبر خدا^{علیه السلام} فرمود: چگونه است که برخی از امّت و قمی نام ابراهیم و آل ابراهیم^{علیهم السلام} نزد آنان برده شود دل‌هایشان شاد

۱. وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۱۲۰، ح ۶.

۲. جامع أحاديث الشیعه، ج ۱، ص ۴۳۸، ح ۳۳.

و چهره‌هایشان از خوشحالی روشن می‌شود، ولی همین که نام من و اهل بیتم برده می‌شود دل‌هایشان بیزار و رمیده، و چهره‌هایشان درهم و گرفته می‌گردد؟! به آن خدایی که مرا حقیقتاً به پیامبری برانگیخته سوگند! اگر کسی با عمل هفتاد پیامبر خدا را دیدار کند و ولایت اولی الامر از ما اهل بیت را نداشته باشد خداوند هیچ عمل واجب و مستحب و کار نیکی را از وی نخواهد پذیرفت.

می‌گوییم: ایمان به این معنای دوم رجوع به ایمان به معنی نخستین دارد چنانچه برای اهلش نایپیدا نیست و انگهی ایمان به هر دو معنای مذکور مقول به تشکیک بوده و دارای درجات مختلف می‌باشد.

و اجمالاً ایمان در روایات اهل بیت علیهم السلام غالباً به معنای دوم آمده است و مؤمن کسی است که ولایت اهل بیت علیهم السلام را پذیرفته و باور دارد و همچنین نشانه‌هایی دیگر نیز دارد.

علمای ما کتاب‌هایی پیرامون مؤمن و خصوصیات وی تألیف نموده‌اند و یکی از بهترین آنها کتاب مؤمن در هزار حدیث از بهترین خلف صالح از بهترین گذشتگانش، روشنی چشمم و فرزند نیکویم علامه محقق و مصنف پرکار حجۃ‌الاسلام حاج شیخ هادی نجفی است که از خداوند متعال موفقیت روزافزون و آینده‌ای روشن‌تر مسأله دارم. ایشان خیلی خوب و برتر از آنچه مورد نظر بوده در این میدان قلم زده که خدایش اجر دهد.

آنچه نوشه شد بنابر درخواست ایشان بوده و امید دارم در مظان استجابت دعا مرا حیاً و میتاً از دعای خیر بی‌نصیب نگذارید که ان شاء الله بند نیز از دعای خیر فراموشش نخواهم نمود.

این مقدمه در روز سه‌شنبه بیستم جمادی الآخری مصادف با ولادت باسعادت بانوی دو سرا فاطمه زهرا سلام الله علیها و خدا شفاعت او را در دنیا روزی ما گرداند در سال ۱۴۱۶ هجری قمری در اصفهان که خداوند از بلا محفوظش بدارد به قلم حقیر پایان یافت.

والحمد لله أولاً وآخرأ وظاهراً وباطناً

حاج شیخ مهدی غیاث‌الدین نجفی